

Jak w kościołach przodków straszono

Przeglądając *Liber Baptisatorum et Copulatorum* z parafii w Kościelcu¹, natrafiłem pod 1751 rokiem na adnotację księdza, w której podaje on listę klątw papieskich i biskupich. Zacząłem się zastanawiać, dlaczego w wiejskiej parafii, w księgach metrykalnych zamieszczono takie informacje. Z jednej strony nic dziwnego, często się zdarzało, zwłaszcza w XVIII wieku, że księża robili adnotacje czy przypisy. Ale żeby aż wypisywać klątwy?

Odpowiedź przyszła po kilku minutach. Jak się okazało, to nie była tylko przestroga, a po prostu tradycja. *Bulla in Coena Domini* to umowna nazwa zebranych ekskomunik ogłaszanych w Rzymie w Wielki Czwartek, a później również w innych miejscowościach. Od tych klątw mógł uwolnić tylko papież.

Trudno powiedzieć, kiedy zapoczątkowano tradycję ogłaszania *Bulli*. Pierwszy raz została opublikowana przez papieża Urbana V w 1363 roku, jednakże wykaz ekskomunik i klątw pojawia się już o przeszło sto lat wcześniej, w liście papieża Honoriusza III². Ksiądz Zenon Chodyński³ wspomina, iż: „*Bulla Coena Domini* od dawna miała zastosowanie w Polsce. Między przypadkami do rozgrzeszenia zachowanymi Stolicy św., synod prowincjonalny z roku 1279 pomieścił kilka takich, które później czytamy w tej bulli. Więcej ich mają synody diecezjalne wrocławskie z lat 1410, 1446 i 1471...”⁴. Z racji odczytywania *Bulli* w Wielki Czwartek, w Polsce przyjęła się ona pod nazwą „*Bulli* wielko-czwartkowej”⁵.

W *Bulli* są widoczne znamiona odległej historii. Mowa w niej m.in. o Turkach, fałszerzach monet, lichwiarzach czy o księgach heretyckich. Jednakże oprócz grzechów przeciwko wierze przedstawione są w niej również przewinienia względem bliźniego. W Wielki Czwartek odczytywano ją wiernym z ambon, a w często także przybijano na drzwiach kościołów ku przestrodze.

Bullę zaprzestał wydawać dopiero papież Klemens XIV w 1770 roku, w tym roku także zaprzestano czytać ją wiernym. Stało się tak zapewne ze względu na naciski władców europejskich oraz wpływy m.in. józefinizmu lub gallikanizmu⁶.

---

¹ Mowa o wsi **Kościelec**, w gminie Mycielina, powiatu kaliskiego, województwa wielkopolskiego.

² Więcej na ten temat zob. ks. K. Burczak, *Ekskomunika w Dekretach Grzegorza IX*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2008, t. 18, nr 1, s. 161–176.

³ Ks. **Zenon Chodyński** (1836–1887) – ksiądz katolicki, historyk Kościoła, profesor i rektor Seminarium Duchownego we Wrocławku.

⁴ M. Nowowiejski, *Encyklopedia Kościoła*, Warszawa 1874, t. 3, s. 46.

⁵ *Ibidem*.

⁶ L. Orzeł, *Rezerwaty w sakramencie pokuty w świetle kościelnego ustawaodawstwa synodalnego w Polsce przedrozbiorowej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1958, nr 1, s. 67–79.

Aby mieć lepszy wgląd w to, czym naszych przodków straszono i wskazywano, czego muszą się najbardziej wystrzegać, by dostąpić zbawienia, przytaczam cały tekst, jaki udało mi się znaleźć, jednocześnie zachowując oryginalną pisownię.

Krótkie Zebranie Klątew Papieskich y Biskupich

Klątwy Papieskie Bulla Cana Domini nazwane

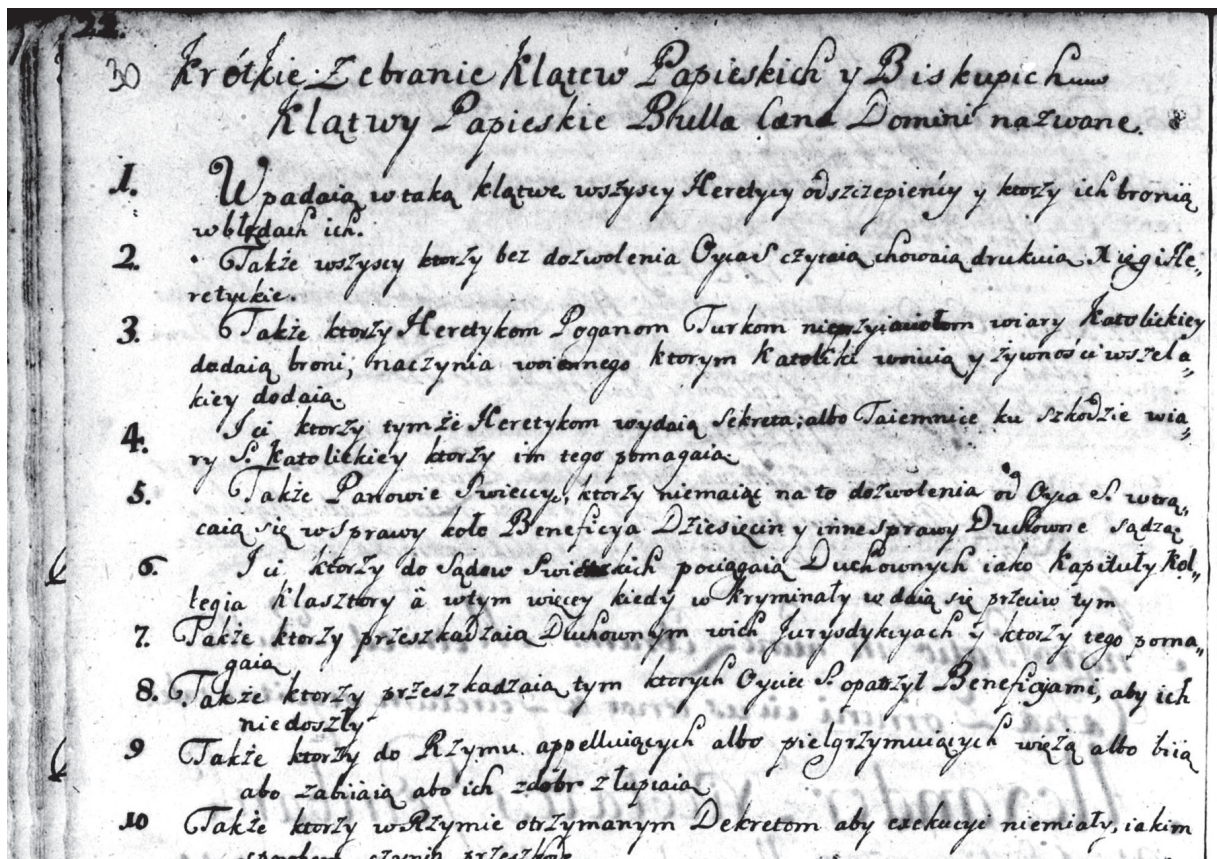
1. Wpadaią w taką klątwę wszyscy Heretycy odszczępieńcy y ktorzy ich bronią w błędach ich.
2. Także wszyscy ktorzy bez dozwolenia Oyca czytają chowaią drukuią Xięgi Heretyckie.
3. Także ktorzy Heretykom Poganom Turkom nieprzyjaciołom wiary Katolickiey dodaią broń, naczynia wojennego ktorym katoliki woiuią y żywności wszelakiey dodaią.
4. I ci ktorzy tymże Heretykom wydaią Sekreta albo Tajemnice ku szkodzie wiary S. Katolickiey ktorzy im tego pomagaią.
5. Także Panowie Swieccy, ktorzy niemaiąc na to dozwolenia od Oyca S. wtrącaią się w sprawy koło Beneficya Dziesięcin y inne sprawy Duchowne sądzą.
6. I ci ktorzy do Sądow Swieckich pociągaią Duchownych iako Kapituły Kolegia Klasztory a wtym wiecey kiedy w kryminały wdaią się przeciw tym.
7. Także ktorzy przeszkadzaią Duchownym w ich Jurysdykcjach y ktorzy tego pomagaią.
8. Także ktorzy przeszkadzaią tym ktorych Oyciec S. opatrzył Beneficyami, aby ich niedoszły.
9. Także ktorzy do Rzymu appelluiących alb pielgrzymuiących więżą albo biią albo zabiią albo ich zdóbr złupiaią.
10. Także ktorzy w Rzymie otrzymanym Dekretom aby czekucyi niemaiły, iakim sposobem czynią przeszkode.
11. Także ktorzy sobie przywłaszczaią pożytki y dochody bądź Kościołowi bądź Duchownym należące.
12. Także wszyscy Swieccy ktorzy Statuta Konstytucye Dekreta stanowią publikuią abo przed tym uknowanych zażywaią przeciwko Duchownym, Kościołom y Prawu Duchownemu y poddanym ich.
13. Także wszyscy ktorzy pobory na dziesięcine wkładaią szacunki y wszelakie ciężary y podatki

na Kapłany na Dobra Kościelne y poddanych ich Stacye wybieraią stanowiska w dobrach ich czynią powody biorą y inne ciężary wynayduią abo też y dobrowolnie dane bez pozwolenia Oyca S. od nich biorą y wszyscy ktorzy im tego pomagaią.

14. Także ktorzy nowe cła stanowią abo podwyższaią niemaiąc na to prawa.
15. Są insze Klątwy innym służące kraiom abo y naszym ktorych pełne Xięgi są w Konstytucjach Prowinjalnych Synodalnych y w Agendach z takich klątew nikt niemoże rozgrzeszyć bo by wpadł w klątwę Papieską tylko sam Papież wyiawszy przy śmierci abo na miłościwym Lecie ale wprzod potrzeba dosyć uczynić abo warunek dać.

Klątwy Papieskie Ordynaryine

1. Nayprzod w aką klątwę wpadają ktorzy Duchowną osobę biią abo ranią y pomocnicy.
2. Także ktorzy do Służby Bożey przypuszczaią zaklętych od Oyca Świętego.
3. Także ktorzy złości palą y wylamuią kościoły klasztory.
4. Także ktorzy przy śmierci od Klątwy Papieskiej rozgrzeszeni niestawili się Oyca S. ozdrowiawszy.
5. Także zakonnicy ktorzyby ważyli się administrować Sakrament Małżeństwa Oleia S. bez dozwolenia Plebana abo Biskupa.
6. Także Kapłani y Zakonnicy ktorzyby kogo namawiali by się unich w Kościele chował.
7. Także ktorzy przymuszaią Kapłany mieć Mszę w Interdykcie Kościoła.
8. Także y ci ktorzyby się ważyli kogo rozgrzeszyć od ślubu do Rzymu do Jeruzalem S. Jakuba Czystości Zakonu.
9. Także y ci ktorzy się ważą co brać od przyimowania do Klasztoru dawać.
10. Także ktorzy się dopuszczaią Symonii w dostąpieniu Beneficya y Ordines.
11. Także ktorzy bez dozwolenia y przyczyn słusznych wchodzą do Panien Zakonnych.
12. Także ktorzy przeszkadzaią aby iakie Dobra nie dochodziły Duchownych ktore im należą.
13. Także ktorzy pojedynki odprawuią y patrzą na nie.
14. Także ktorzy palą domy Zboża bywaią od Biskupa Zakłęci y publikowani tylko od Oyca S. bywaią rozgrzeszeni.

Ryc 1. Fragment spisu kłátw z *Liber Baptisatorum, Copulatorum 1756-1792*, parafii w Kościelecu

Biskupowi należące do rozgrzeszenia przypadki.

1. Mężoboystwo umyślne.
2. Uderzenie Rodziców rozmysłne.
3. Porwanie Panny.
4. Gwałt Pannie uczyniony.
5. Grzech cielesny z powinnym albo z Mniszką.
6. Grzech cielesny przeciw przyrodzeniu.
7. Cudzołozstwo iawnne.
8. Tracenie płodu.
9. Dziesięciny nieoddanie.
10. Zapalenie domu ze złości.
11. Niewykonanie ostatniej woli zmarłego.
12. Gusta Białogłowskie.
13. Kładzenie Dzieci na noc przy sobie.

Y insze grzechy nad te wiersze, ktorym kłátwa iest przydana.

Teraznieyszemu J.O. Xiążęciu Imści Prymasowi Arcy Biskupowi Gnieźnieńskiemu do rozgrzeszenia zostawione przypadkiem

1. Długie trwanie w kłátwie.
2. Przystawania w domie z ostaiącym w kłátwie.
3. Lekce ważenie y zniewaga kłátew y inszych Censur Kościelnych.

4. Lekkie uderzenie Duchownych y Zakonników.
5. Zamiana Dziesięcin wytycznych Kościołom powinnych za inszą płaćą.
6. Zabranie y zatrzymanie rzeczy po zmarłych Kapłanach.
7. Pogrzebanie na mieyscu Świętym wyklętych albo lichwiarzno oczywistych.
8. Fałszowanie monety wagi y miary.
9. Godzenie na śmierć iednego z małżonków przeciwko drugiemu.
10. Zachowanie czytanie albo czytanie ciekawe słuchanie Biblii to iest Xiąg Pisma S. Starego i nowego Zakonu Polskim ięzykiem wydrukowanych także Xiąg iakim kolwiek ięzykiem o wierze o władzy Duchowney ktorymkolwiek sposobem mowiących bez należytego rozstrząsnienia po chwalenia y pozwolenia własnego Biskupa lub Zwierzchności Kościelney wydrukowanych abo tym podobnych ręką pisanych.

Źródło: *Liber Baptisatorum, Copulatorum 1756-1792*, par. Kościelec, Archiwum Archidiecezjalne we Włocławku, s. 30-32

Opracował Jakub Wojtczak

